

О. І. ПАНЧЕНКО

Ольга Іванівна Панченко, ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕПРАВОМІРНИМИ ДІЯМИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

У сучасному суспільстві проблема забезпечення та захисту прав і свобод людини є однією з найактуальніших, яка потребує нагального вирішення. У відповідному напрямі світовими співтовариствами та окремими країнами прийнято низку міжнародних нормативно-правових актів, котрі проголошують людину найвищою соціальною цінністю, а забезпечення її прав і свобод – головним обов'язком демократичної правової держави.

У ст. 55 Конституції України закріплено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом, тобто будь-яка особа, права якої порушені, може звернутися за їх захистом до судової установи, а також вимагати відшкодування завданої шкоди, у тому числі й моральної¹.

Відповідно до ч. 5 ст. 9 і ч. 6 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права², ч. 5 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожний, хто був жертвою незаконного затримання, арешту або засудження, має захищене позовом право на компенсацію шкоди³.

Дійсно, особа повинна мати право на відшкодування шкоди, зокрема моральної, завданої у результаті правопорушення, від якого вона постраждала. Адже посягання на таке нематеріальне благо, як гідність особистості, неодмінно тягне за собою порушення гарантованих Конституцією прав і свобод. Будь-яке правопорушення, у тому числі й те, у результаті якого не завдано фізичної шкоди, обов'язково супроводжується моральними стражданнями особи, щодо якої це правопорушення було вчинене⁴.

На жаль, як свідчить судова практика, випадки порушення прав і свобод людини при виконанні поліцейськими своїх службових обов'язків не є поодинокими. Протягом останніх років достатньо суттєво збільшилася кількість справ із приводу відшкодування моральної шкоди, яка завдана правоохоронними органами. Так, якщо за період із 2006 р. по 2008 р. відповідних позовів було подано до суду 1362, то із 2014 р. по листопад 2016 р. – 8425⁵.

Найчастіше порушення законності з боку службових осіб Національної поліції України трапляються при затриманні особи (доставляння до відділу поліції без достатніх на те підстав; утримання доставленого понад встановлений час, або без складання протоколу про затримання і без реєстрації у журналі обліку доставлених осіб; несвоєчасне повідомлення прокурора або родичів затриманого про затримання чи відсутність такого повідомлення взагалі), а також при проведенні слідчих дій (незаконний обшук, незаконний тимчасовий доступ до речей і документів, проникнення до житла чи іншого володіння особи). Нерідко порушуються розумні строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, а також право особи на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення.

Проблема відшкодування немайнової шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів публічної влади, і правоохоронних органів зокрема, була предметом досліджень таких вчених, як: С. Агафонов, А. П. Веніамінова, К. І. Голубев, В. О. Кучер, О. О. Лов'як, О. А. Музика-Стефанчук, С. В. Наріжній, І. С. Ніжинська, М. Є. Шумило та ін. Разом із тим, питання визначення розміру такого відшкодування й нині залишається дискусійним та потребує подальшого дослідження й конкретизації.

Метою статті є аналіз теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із визначенням розміру відшкодування моральної шкоди, завданої неправомірними діями поліцейських, та вироблення пропозицій щодо їх нормативного вирішення.

Норми, які передбачають відшкодування моральної шкоди, завданої неправомірними діями поліцейських, містяться у Законі України від 1 грудня 1994 р. № 266/94-ВР «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» (далі – Закон)⁶, а також у ст.ст. 1173–1175 Цивільного кодексу України (далі – ЦК)⁷.

За частинами 5, 6 ст. 4 Закону моральною шкодою визнаються страждання, завдані громадянину внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин із оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру.

Відшкодування моральної шкоди провадиться у разі, коли незаконні дії органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, завдали моральної втрати громадянину, призвели до порушення його нормальних життєвих зв'язків, вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

Підстави відшкодування завданої шкоди, у тому числі й моральної, перераховані у ст. 1 Закону. Ними є: 1) незаконне засудження, незаконне повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконне проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки, незаконне накладення арешту на майно, незаконне відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян; 2) незаконне застосування адміністративного арешту чи виправних робіт, незаконна конфіскація майна, незаконне накладення штрафу; 3) незаконне проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених Законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та іншими актами законодавства. При цьому у ч. 2 ст. 2 Закону наголошено, що право на відшкодування шкоди, завданої оперативно-розшуковими заходами, виникає за умови, що протягом шести місяців після проведення таких заходів не було розпочате кримінальне провадження за їх результатами.

Із моменту набрання чинності ЦК України цей перелік доповнився ще кількома пунктами: 1) незаконне притягнення до кримінальної відповідальності; 2) незаконне застосування як запобіжного заходу підписки про невиїзд; 3) незаконне затримання.

Після розгляду поняття моральної шкоди та підстав для її відшкодування правоохоронними органами перейдемо до питання визначення розміру моральної шкоди, завданої особі неправомірними діями поліцейських.

Згідно з ч. 3 ст. 13 Закону відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом провадиться, виходячи з розміру не менше мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом. Слід мати на увазі, що у випадках, коли межі відшкодування моральної шкоди визначаються у кратному співвідношенні з мінімальним розміром заробітної плати чи неоподатковуваним мінімумом доходів громадян, суд при вирішенні цього питання має виходити з такого розміру мінімальної заробітної плати чи неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що діють на час розгляду справи⁸.

Як же визначити розмір відшкодування в інших випадках, коли особа не знаходиться під слідством чи судом? Наприклад, при незаконному затриманні, незаконному приводі особи, проведенні слідчих дій до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань або без такого внесення, незаконному здійсненні оперативно-розшукових заходів чи у випадках порушення прав і свобод людини у процесі їх здійснення.

Відповідаючи на це питання, законодавець з'ясував, що розмір моральної шкоди визначається з урахуванням обставин справи у межах, встановлених цивільним законодавством (ч. 2 ст. 13 Закону). ЦК України при цьому зазначає, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, що мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності й справедливості (ч. 3 ст. 23).

У Рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп-2004 у справі № 1-33/2004 (справа про призначення судом більш м'якого покарання)⁹ зазначено, що «справедливість – одна з основних засад права – є вирішальною у визначенні права як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Як правило, справедливість розглядається як властивість права, виражена, зокрема, в однаковому юридичному масштабі поведінки і в пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню».

Принцип справедливості органічно пов'язаний з принципом добросовісності (добросовісної поведінки), оскільки, діючи лише добросовісно, учасник правовідносин чинить справедливо щодо третіх осіб.

До критеріїв розумності в цивільному праві відносять: 1) правомірність, тобто відповідність дій учасників цивільних правовідносин приписам цивільно-правових норм; 2) обґрунтованість, яка передбачає наявність певної підстави для вчинення особою тих чи інших дій, які не порушують права та інтереси інших осіб; 3) доцільність, або відповідність дій учасника цивільних відносин правам та інтересам інших учасників; 4) пропорційність, яка передбачає співрозмірність тих чи інших явищ; 5) передбачення учасниками цивільних відносин певних обставин, які можуть мати наслідком виникнення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків¹⁰.

Невідповідність зазначеним вище вимогам (критеріям) свідчить про нерозумність дій особи.

Для визначення розміру відшкодування потрібно вирішити цілу низку питань. Так, згідно з ч. 2 ст. 5 постанови пленуму Верховного Суду від 31 березня 1995 р. № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» обов'язковому з'ясуванню при вирішенні спору про відшкодування моральної (немайнової) шкоди підлягають: наявність такої шкоди, протиправність діяння її заподіювача, наявність причинного зв'язку між шкодою і протиправним діянням заподіювача та вини останнього в її завданні. Суд, зокрема, повинен з'ясувати, чим підтверджується факт завдання позивачеві моральних чи фізичних страждань або втрат немайнового характеру, за яких обставин чи якими діями (бездіяльністю) вони завдані, в якій грошовій сумі чи в якій матеріальній формі позивач оцінює завдану йому шкоду та з чого він при цьому виходить, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору¹¹.

Процес доказування факту завдання моральної шкоди та наявності причинно-наслідкового зв'язку є достатньо специфічним, а тому потерпілому непросто зібрати доказову базу для підтвердження наявності моральної шкоди та причинно-наслідкового зв'язку між незаконними діями поліцейських та негативними наслідками для нього у вигляді моральної шкоди.

Відповідно до ст. 27 Цивільного процесуального кодексу України доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються на підставі пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, письмових доказів, речових доказів, зокрема звуко- і відеозаписів, висновків експертів¹².

До речі, питання про докази є нагальним, оскільки як довести ту чи іншу ступінь тяжкості моральних страждань, не роз'яснює жоден нормативно-правовий акт. Доказами, наприклад, можуть бути показання свідків, які підтверджують, що в особи стався нервовий зрив через неправомірні дії стосовно неї поліцейських. Про зміни в емоційному-вольовому стані можуть розповісти рідні, друзі, колеги по роботі, тобто люди, які спілкуються з потерпілим кожного дня і здатні порівняти його поведінку до та після впливу на нього психотравмувальної ситуації.

До письмових доказів належать документи, акти, листування службового або особистого характеру, що містять в собі відомості про обставини, які мають значення для справи (ст. 64 Цивільного процесуального кодексу України). Це можуть бути: протокол затримання особи, журнал реєстрації доставлених осіб із відповідними записами (або їх відсутністю) медичні довідки, витяги з медичної картки потерпілого, помітки, що до нього виїздила швидка медична допомога, список ліків, призначених лікарем, чеки, що підтверджують їх придбання, письмовий висновок медико-соціальної експертної комісії, висновок лікаря-психіатра лікувально-профілактичного закладу або лікарсько-консультаційної чи медико-соціальної експертної комісії про стрес, якого зазнала особа у результаті застосування до неї незаконних заходів з боку поліцейських, чи наслідків їх застосування, про депресію чи інші негативні вияви стану потерпілого, висновок судово-психологічної експертизи тощо.

У ч. 4 ст. 17 Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду», затвердженого наказом Міністерства юстиції, Генеральної прокуратури та Міністерства фінансів України від 4 березня 1996 р. № 6/5/3/41, зазначено: якщо для з'ясування обставин щодо наявності у громадянина моральної шкоди виявиться потреба в спеціальних знаннях, суд може призначити належну експертизу, висновок якої оцінюється поряд з іншими доказами у справі. Психологічна експертиза встановлює ті особливості психічної діяльності та такі їх прояви в поведінці особи, які мають юридичне значення і викликають певні правові наслідки. Експерти при цьому вважають за необхідне дослідити, чи є справа, яка розглядається, психотравмувальною для потерпілого, чи є у підекспертної особи зміни в емоційному стані, індивідуально-психологічних проявах, які перешкоджають активному соціальному функціонуванню її як особистості і виникли внаслідок впливу певних обставин, чи завдані страждання і якщо так, то який можливий розмір грошового відшкодування за завдану моральну шкоду¹³.

Оскільки кожна особа по-різному реагує на негативні психічні фактори, що викликані неправомірними діями поліцейських стосовно неї, є доречним у кожній цивільній справі, що стосується питання відшкодування моральної шкоди, призначити психологічну експертизу, щоб визначити, як саме вплинула на потерпілого та чи інша неправомірна дія. Адаже одна людина може відчувати страх, сором, пригніченість, гнів, розпач, побоювання за свою подальшу долю та репутацію, а інша впадає в затяжну депресію, страждає від безсоння, проявляє схильність до суїциду; у неї може з'явитися комплекс неповноцінності або тяга до надмірного вживання спиртних напоїв, психотропних чи навіть наркотичних речовин.

У більшості справ, що стосуються питання відшкодування моральної шкоди, суди задовольняють від 10 до 50 % від суми, яка заявлена позивачем¹⁴. Це відбувається через відсутність в Україні єдиної концепції та єдиних механізмів призначення відшкодування та визначення грошової суми за певний вид страждань. Давайте розглянемо, як вирішується це питання у провідних європейських країнах. Наприклад, у Фінляндії Державне Казначейство надає компенсацію невинним особам, які були позбавлені волі через дії влади. У 2010 р. сума відшкодування за неправомірне ув'язнення становила 100–200 євро за один день і близько 150 євро, якщо позбавлення волі тривало понад два тижні. Відповідно до Цивільного кодексу Литви компенсація моральної шкоди, завданої неправомірним арештом, неправомірним позбавленням волі, незаконним застосуванням заходів процесуального примусу може відшкодуватися як за рішенням суду, так і без судового розгляду, але не може перевищувати 10 000 літ (2 896 євро). У Литві правова позиція полягає у тому, що компенсація у розмірі від 3 000 до 4 000 євро повинна щомісячно виплачуватися за моральну шкоду, завдану неправомірним позбавленням волі (арештом) залежно від обставин справи, що розглядається, згідно із Законом про обов'язки. Відповідно до Кримінально-процесуального кодексу в Міністерстві юстиції укладається угода про існування шкоди, тип і суму компенсації за неправомірний арешт. Сума буде залежати від тяжкості і виду злочину, в якому була обвинувачена особа, попередньої історії особи (чи була вона коли-небудь засуджена, чи ні), протягом якого часу її арешт і кримінальний процес проти неї висвітлювалися у ЗМІ. Стаття 429 та інші Кримінально-процесуального кодексу Швейцарії регламентують порядок відшкодування моральної шкоди, завданої обвинуваченому і потерпілому. В основному компенсація розраховується на основі розміру збитків, а не на поденній основі. В Австрії відповідальність за нематеріальну шкоду, завдану неправомірним арештом, обмежується мінімальною компенсацією у 20 євро і максимальною компенсацією у 50 євро за день¹⁵.

Отже, у більшості країн, що розглядалися, на законодавчому рівні встановлено нижню та верхню межі компенсації за моральну шкоду, завдану правоохоронними органами. Деякі вітчизняні науковці є прихиль-

никами такої позиції¹⁶, хоча для інших пріоритетним є саме розмір завданих збитків¹⁷. На нашу думку, для України впровадження практики визначення розміру відшкодування немайнової шкоди у певних межах є більш ніж доречним, адже відсутність «рамок» дає простір судам, які часто присуджують суму вдвічі, а то і втричі меншу, ніж заявлена позивачем.

Варто однак зазначити, що судді зменшують розмір відшкодування не лише через те, що немає встановлених законом граничних меж, а й через брак коштів у держбюджеті на означені видатки. Адже у 2016 р. для відшкодування шкоди, завданої органами дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду було закладено лише 18 000 000 грн¹⁸. До того ж, сума відшкодування моральної шкоди, яка відшкодовується громадянину внаслідок завдання шкоди його здоров'ю чи майну, включається до загального оподаткованого доходу і підлягає оподаткуванню на загальних підставах за ставкою 18 % (з 1 січня 2016 р.) та військовим збором – 1,5 %¹⁹.

Нині для багатьох постраждалих осіб почуття ображеної гідності превалює над грошовою компенсацією (особливо, якщо врахувати той факт, що отримати справедливий розмір відшкодування, який буде пропорційний розміру перенесених страждань, майже неможливо). Набагато важливішим для них видається визнання поліцейськими незаконності своїх дій і публічне вибачення перед тими, хто став жертвою таких дій. Тому вважаємо за необхідне на законодавчому рівні встановити такий вид відповідальності для службових осіб Національної поліції України.

Звичайно, не може бути мови про еквівалент відшкодування, оскільки виміряти розмір, глибину, силу людського болю неможливо²⁰. Навіть повністю задоволений позов потерпілого не може загладити негативні наслідки беззаконня, яке було допущено щодо нього. Однак справедлива і достатня компенсація здатна пом'якшити пережиті моральні страждання.

Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити такі висновки. Питання визначення розміру відшкодування моральної шкоди є складним і повинно вирішуватися, зважаючи на всі обставини, за яких заподіяна моральна шкода, із урахуванням принципів розумності та справедливості. Для адекватної оцінки емоційно-вольових переживань потерпілого необхідно обов'язково призначити психологічну експертизу. На законодавчому рівні потрібно встановити нижню та верхню межу розміру відшкодування моральної шкоди, щоб судді могли призначати адекватну компенсацію відповідно до обставин кожної такої справи. Є слушним також легалізувати норму, згідно з якою кожен поліцейський, який діяв незаконно, повинен публічно принести свої вибачення постраждалій особі.

Коли потерпілий напевно знатиме, що отримає належну компенсацію за пережиті страждання, і винні особи будуть притягнуті до відповідальності, тільки тоді можна говорити, що держава дійсно піклується про своїх громадян. А це, у свою чергу, буде сприяти більш ефективній роботі поліцейських і зниженню числа неправомірних дій з їх боку.

¹ Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 23 травня 2016 р.: (офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – С. 64.

² Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16 грудня 1966 р. // База даних «Законодавство України»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 07.11.2016).

³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. // База даних «Законодавство України»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 07.11.2016).

⁴ Веніамінова А. Моральна шкода: практичні аспекти доказування її наявності / А. Веніамінова // Юридичний журнал: Аналітичні матеріали. Коментарі. Судова практика. – 2003. – № 6. – С. 44.

⁵ Єдиний державний реєстр судових рішень: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 07.11.2016).

⁶ Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон від 1 грудня 1994 р. № 266/94-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.11.2016).

⁷ Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 4 березня 2016 р.: (офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – С. 408.

⁸ Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду»: наказ Міністерства юстиції, Генеральної прокуратури та Міністерства фінансів України від 4 березня 1996 р. № 6/5/3/41 // База даних «Законодавство України» / Міністерство юстиції України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0106-96> (дата звернення: 05.11.2016).

⁹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп-2004 у справі № 1-33/2004: Рішення Конституційного Суду // База даних «Законодавство України» / Конституційний Суд України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04> (дата звернення: 07.11.2016).

¹⁰ Майданик Р. А. Цивільне право: Загальна частина / Вступ у цивільне право / Р. А. Майданик. – К. : Алерта, 2012. – Т. 1. – С. 192–197.

¹¹ Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. № 4 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Пленуму Верховного Суду № 5 від

25 травня 2001 р.; № 1 від 27 лютого 2009 р.) // База даних «Законодавство України» / Верховний Суд України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95> (дата звернення: 07.11.2016).

¹² Цивільний процесуальний кодекс: чинне законодавство зі змінами та доповн. на 15 вересня 2014 р. (відповідає офіц. текстові). – К. : Алерта, 2014. – С. 164.

¹³ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 // База даних «Законодавство України» / Міністерство юстиції України, Генеральна прокуратура, Міністерство фінансів України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 04.11.2016).

¹⁴ Саенко М. Возмещение морального вреда: от теории к практике / М. Саенко // Електронний юридичний журнал «Юрист&Закон». – 2013. – № 30 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2013/4/23/88957.html> (дата звернення: 01.11.2016).

¹⁵ Европейская комиссия по эффективности правосудия. Отчет «Судебные системы Европы – издание 2014 г. (данные 2012 г.): эффективность и качество системы правосудия» / Европейская комиссия по эффективности правосудия // СЕРЕJ. – 2014. – С. 110–112.

¹⁶ Ромовська З. В. Спирні питання відшкодування моральної шкоди / З. В. Ромовська // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 5. – С. 43–44.

¹⁷ Ніжинська І. С. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями службових осіб дізнання і досудового слідства в системі органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / І. С. Ніжинська. – К., 2003. – С. 13.

¹⁸ Про державний бюджет України на 2016 рік : Закон України від 25 грудня 2015 р. № 928-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/928-19> (дата звернення: 07.11.2016).

¹⁹ Як оподатковується сума відшкодування моральної шкоди за рішенням суду? : лист Головного управління ДФС у м. Києві від 26 січня 2016 р. № 351/К/26-15-12-03-12 // Листи / Державна фіскальна служба України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-rozgljad-lista-5bshodo-opodatkovannja-sumi-vidshkoduvann-doc256910.html>

²⁰ Кучер В. О. Особливості відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів досудового розслідування, прокуратури чи суду за цивільним законодавством України / В. О. Кучер // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 2. – С. 125.

Резюме

Панченко О. І. Проблема визначення розміру відшкодування моральної шкоди, завданої неправомірними діями поліцейських в Україні.

У статті розглянуто проблему визначення розміру відшкодування моральної шкоди, завданої неправомірними діями поліцейських, зокрема коли особа не перебуває під слідством чи судом. Проаналізовано законодавство України та європейських країн щодо вирішення цього питання. Визначено критерії, на які необхідно спиратися при встановленні розміру відшкодування, а також його межі.

Ключові слова: шкода, моральна шкода, відшкодування, справедливість, розумність, докази, психологічна експертиза.

Резюме

Панченко О. И. Проблема определения размера возмещения морального вреда, причиненного незаконными действиями полицейских в Украине.

В статье рассмотрено проблему определения размера возмещения морального вреда, причиненного правонарушителями действиями полицейских, в частности, когда лицо не находится под следствием или судом. Проанализировано законодательство Украины и европейских стран относительно решения этого вопроса. Наводятся критерии, на которые необходимо опираться при определении размера возмещения, а также его границы.

Ключевые слова: вред, моральный вред, возмещение, справедливость, разумность, доказательство, психологическая экспертиза.

Summary

Panchenko O. The problem of determination the amount of compensation for moral injury caused by unlawful actions of the police in Ukraine.

The article considers the problem of determination the amount of compensation for moral damage caused by illegal actions of the police, particularly when the person is not under investigation or a trial. The legislation of Ukraine and European countries was analyzed for solving this problem. The measures on which it is necessary to rely on while estimating the size of compensation were determined.

Key words: damage, moral damage, compensation, justice, rationality, evidence, psychological examination.